

Ks. Mirosław Łanoszka
Lublin

ZNACZENIE TERMINU ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ W MT 19,28

Fragment Mt 19,28 stanowi interesujące pole badawcze dla egzegezy biblijnej. W tekście tym występuje termin παλιγγενεσία, który posiada szeroki zakres semantyczny. Prowadzi to do dyskusji nad możliwymi interpretacjami tego pojęcia.¹

Struktura tego studium składa się z trzech części. W pierwszej zostaną przedstawione zagadnienia literackie dotyczące logionu Mt 19, 28. Następnie analiza pojęć, które mają istotny wpływ na rozumienie badanego terminu. Trzecia część jest próbą podania teologicznych wniosków implikowanych przez poszczególne kierunki interpretacyjne.

I. KOMPOZYCJA LITERACKA I POCHODZENIE MT 19, 28

Tekst² Mt 19,28: ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ.³

Przekład:

Jezus zaś powiedział im: „Zaprawdę mówię wam, że wy, którzy poszliście za mną, przy odrodzeniu, kiedy⁴ Syn Człowieczy zasiądzie na tronie

¹ D. C. S i m, *The Meaning of παλιγγενεσία in Matthew 19,28*, JSNT 50 (1993), s. 12.

² Cytaty Pisma Świętego w języku greckim podawane są (jeśli nie zaznaczono inaczej) za E. N e s t l e, K. A l a n d (hrsg.), *Novum Testamentum Graece*, wyd. 27, Stuttgart 1993. Wydanie to stanowi również podstawę dla krytyki tekstu. Fragmenty w języku polskim (jeśli nie zaznaczono inaczej) podawane są za *Pismem Świętym Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, wyd. 5, Poznań 2002.

³ Aparat krytyczny dotyczący wersetu Mt 19,28 notuje niewielkie zmiany, które nie mają istotnego wpływu na kwestie związane z przekładem oraz interpretacją.

⁴ Tekst grecki ma w tym miejscu spójnik ὅταν, który występuje w połączeniu z aorystem (w trybie coniunctivus). Fraza taka dotyczy określonego wydarzenia w przyszłości, które poprzedzi czynność czasownika głównego (w naszym przypadku obietnicę zasiadania na tronach adresowaną do uczniów). Struktura takiej sentencji ma następującą postać: protasis

swojej⁵ chwały, zasiądziecie i wy na dwunastu tronach, sądząc dwanaście pokoleń Izraela”⁶

Dalszy kontekst dla analizowanego passusu Mt 19,28 stanowi fragment o „bogatym młodzieńcu” (Mt 19,16-30).⁷ W tym fragmencie można wyodrębnić trzy grupy tekstów.⁸

Pierwsza część (Mt 19,16-22) przedstawia spotkanie Jezusa z młodzieńcem. Nawiązuje się między nimi dialog. Młody człowiek doświadcza pewnego braku w swoim życiu i stawia pytania dotyczące istoty życia doskonałego (ww. 16,18,20). Jezus udziela odpowiedzi (ww. 17;18-19;21), które stanowią narastający zbiór wymagań adresowanych do młodzieńca. W tej części można zwrócić uwagę na warunek, jaki postawił Jezus na początku ostatniego pouczenia: εἰ θέλεις τέλειος⁹ εἶναι (jeśli chcesz być doskonały w. 21). Fraza ta umożliwiła rozróżnienie między zachowywaniem przykazań, do których są wezwani wszyscy, a życiem według rad ewangelicznych. To ostatnie jest adresowane do nielicznych.¹⁰

Druga sekcja (Mt 19,23-26) rozpoczyna się pouczeniem Jezusa na temat możliwości wejścia bogatego do królestwa niebieskiego. Wypowiedź ta zawiera obraz naznaczony kolorytem wschodniej przesady (wielbłąd przechodzący przez ucho igielne ww. 23-24). Reakcją uczniów na te trudne słowa Jezusa jest pytanie o możliwość zbawienia (w. 25). Nadzieja na zbawienie bogatych jest spowodowana Bożą inicjatywą (w. 26).¹¹

Trzeci fragment (Mt 19,27-30), w którym znajduje się interesujący nas werset 28 można zatytułować „Eschatologiczna nagroda”.¹² Jego strukturę

tworzy ὅταν z coniunctivem praesentis lub aoristi, natomiast apodosis wyraża się przez indicativus praesentis, futurum lub imperativus (J.H. M o u l t o n, H. T u r n e r, *A Grammar of New Testament Greek*, vol. III, Edinburgh 1963, s. 114; A. P a c i o r e k, *Elementy składniowe Biblijnego języka greckiego*, Kielce 2001, s. 97).

⁵ Fraza „tronie swojej chwały” ujawnia semicki koloryt. Zaimek osobowy (swojej) został dołączony do genetivusa qualitatis, choć jego właściwym miejscem jest związek z pierwszym rzeczownikiem (jego tron chwały) (J.H. M o u l t o n, H. T u r n e r, *A Grammar*, s. 214).

⁶ Przekład jest porównywalny z wersją J. H o m e r s k i e g o (*Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Ewangelia według św. Mateusza* (Biblia Lubelska), Lublin 1995, s. 116).

⁷ Por. B.T. V i v i a n o, *Ewangelia według świętego Mateusza* w: R.E. B r o w n, J.A. F i t z m y e r, R.E. M u r p h y (ed.), *Katolicki Komentarz Biblijny* (KKB), Warszawa 2001, s. 962. J. H o m e r s k i całą tę sekcję (Mt 19,16-30) nazywa „drogą do życia wiecznego” (*Ewangelia według św. Mateusza*, Lublin 1995, s. 114).

⁸ Zob. W.D. D a v i e s, D.C. A l l i s o n, *The Gospel according to Saint Matthew*, vol. 3, ICC, Edinburgh 1997, s. 38. Takiego samego podziału dokonuje N e s t l e – A l a n d, wyd. 27.

⁹ Termin τέλειος oznacza człowieka w pełni dojrzałego; pod względem moralnym doskonałego (R. P o p o w s k i, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu* (WSGPNT), Warszawa 1994, s. 597).

¹⁰ B.T. V i v i a n o zwraca również uwagę na Mt 5,48, gdzie wzywa się wszystkich do życia doskonałego (przestrzegania przykazań), jednak powołanie do celibatu czy pozostawienie wszystkiego wyznacza indywidualne zobowiązanie (*Ewangelia według świętego Mateusza*, KKB, s. 962).

¹¹ Por. B.T. V i v i a n o, *Ewangelia według świętego Mateusza*, KKB, s. 962.

¹² W.D. D a v i e s, D.C. A l l i s o n, *Matthew*, vol. 3, ICC, s. 53.

tworzą następujące elementy:¹³ pytanie uczniów (w. 27), odpowiedź Jezusa – do Apostołów (w. 28) – do pozostałych uczniów (w. 29), końcowa sapien- cjalna wypowiedź (w. 30).

Struktura tego fragmentu, który stanowi bliższy kontekst badanego tek- stu ujawnia pewne charakterystyczne cechy. Sześć z listy siedmiu rzeczow- ników pierwszej części w. 29 jest poprzedzonych spójnikiem ἢ (lub, albo). Interesujące jest zestawienie zaimka osobowego ὑμεῖς¹⁴ (wy) z dopowiedze- niem οἱ ἀκολουθήσαντές μοι (którzy poszliście za Mną w. 28) w odniesieniu do frazy ἠκολουθήσαμέν σοι (poszliśmy za Tobą w. 27). Można zaobserwo- wać podobieństwo między wypowiedzią o Jezusie siedzącym na tronie, a obietnicą zasiadania na dwunastu tronach adresowaną do uczniów (w. 28). Analogie są widoczne również na płaszczyźnie użycia terminu ἀφήκεν (opu- ści w. 29) w nawiązaniu do wypowiedzi Piotra ἀφήκαμεν (opuściliśmy w. 27). Inną paralelą w w. 29 jest posłużenie się parą czasowników o podob- nym polu semantycznym: λήμψεται (otrzyma) oraz κληρονομήσει (odziedzi- czy). W.D. Davies, D.C. Allison wskazują na chiastyczne relacje, które opi- sują „pójście za Jezusem” oraz „opuszczenie wszystkiego” w ww. 28-29 w odniesieniu do w. 27:

w. 27 „my opuściliśmy wszystko”

w. 27 „i poszliśmy za Tobą”

w. 28 „wy, którzy poszliście za mną”

w. 29 „każdy kto opuści”¹⁵

D. A. Hagner zauważa również paralelizm w składni w. 30, który został powtórzony w Mt 20,16 w odwróconej kolejności.¹⁶

Pierwsza część perykopy, którą zatytułowaliśmy „Eschatologiczna na- groda” rozpoczyna się postawionym przez Piotra pytaniem w imieniu pozos- tałych uczniów (w. 27). Poruszona kwestia dotyczy rodzaju nagrody, jakiej mogą spodziewać się ci, którzy opuścili wszystko i poszli za Jezusem. Scena ta jest wyraźnie zarysowana w kontekście postawy bogatego młodzieńca, który nie zdecydował się na sprzedaż swoich posiadłości.¹⁷ To przeciwień- stwo jeszcze dobitniej ukazuje fraza o charakterze emfaticznym ἰδοὺ¹⁸ ἡμεῖς (oto my w. 27). Odpowiedź Jezusa jest dwuczłonowa. Pierwsza obietnica dotyczy wybranych Dwunastu (w. 28), druga skierowana jest do wszystkich uczniów (w. 29).¹⁹ Jezus uroczyście zapowiada tym, którzy poszli za Nim,

¹³ Por. D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, Dallas 1995, s. 564.

¹⁴ Zaimek ὑμεῖς w tym miejscu (w. 28) ma charakter emfaticzny i nawiązuje do ἡμεῖς (w. 27) (D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 564).

¹⁵ W.D. D a v i e s, D.C. A l l i s o n, *Matthew*, vol. 3, ICC, s. 58.

¹⁶ D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 564.

¹⁷ J. G n i l k a przypomina o mentalności judaistycznej. Pozostawienie wszystkiego bazuje na radykalnym decyzji, by w sposób niepodzielny naśladować Jezusa (*Das Matthäuse- vangeliem 14, 1-28, 20*, HTKNT, Freiburg-Basel-Wien, 2000, s. 171).

¹⁸ W tej frazie (Mt 19,27) partykuła wskazująca ἰδοὺ służy podkreśleniu doniosłości wypowiedzi (R. P o p o w s k i, WSGPNT, s. 288).

¹⁹ B.T. V i v i a n o, *Ewangelia według świętego Mateusza*, KKB, s. 963.

że gdy zasiądzie na swym tronie chwały również oni obejmą władzę sądząc razem ze swoim Mistrzem dwanaście pokoleń Izraela. Wersja Mateusza ogranicza liczbę sędziów do Dwunastu, jednak znajdujemy w 1 Kor 6, 2 poszerzenie tego składu do wszystkich świętych.²⁰ Obietnica skierowana do uczniów radykalnie naśladowujących Jezusa (w. 29) jest wyrażona poetyckim językiem, który opisuje przyszłą nagrodę przy pomocy hiperboli.²¹ Każdy kto dla imienia Jezusa zrezygnuje z relacji osobowych i materialnych otrzyma wynagrodzenie płynące z faktu bycia jego uczniem oraz dziedzictwo życia wiecznego, które przywołuje na pamięć Mt 5,5 (Błogosławieni cisi, albowiem oni na własność posiadają ziemię) oraz Mt 25,34 (...weźcie w posiadanie królestwo, przygotowane wam od założenia świata!).²²

Perykopa o „Eschatologicznej nagrodzie” kończy się logionem (w. 30), który może być przykładem funkcjonującego w potocznej mowie przysłowia o zmiennej fortunie, zaadaptowanego do eschatologicznej rzeczywistości²³, gdzie zupełnie inna hierarchia wartości decyduje o pierwszeństwie.²⁴

W kwestii redakcji omawianej perykopy można zauważyć zależność Mt 19,27-30 od tekstu Mk 10,28-31.²⁵ Mateusz rozpoczyna w. 27 charakterystycznym τότε (wtedy), po którym następuje ἀποκριθεὶς (rzekł).²⁶ Konstrukcja ta nie występuje u Marka, który rozpoczyna paralelny tekst ἤρξατο λέγειν (zaczął mówić Mk 10,28). W końcowej części w. 27 Mateusz umieszcza pytanie τί ἄρα ἔσται ἡμῖν (coż więc otrzymamy?), które w wersji Marka obecne jest tylko pośrednio.²⁷

Analizowany logion Mt 19,28 nie występuje u Marka. Uważa się, że elementy składowe fragmentu Mt 19,28 mają swoje paralele w własnym materiale Mateusza oraz częściowo pochodzą ze źródła Q²⁸ (por. Łk 22, 28-

²⁰ Tamże.

²¹ D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 566.

²² Zob. J. G n i l k a, *Das Matthäusevangelium 14, 1-28, 20*, HTKNT, s. 173.

²³ W.D. D a v i e s, D.C. A l l i s o n uważają, że powiedzenie to weszło do opisu przyszłości na płaszczyźnie religijnej (*Matthew*, vol. 3, ICC, s. 60); B.T. V i v i a n o widzi w tej sentencji pewien schemat zmiennej fortuny w perspektywie eschatologicznej (*Ewangelia według świętego Mateusza*, KKB, s. 963).

²⁴ Zob. J. H o m e r s k i, *Ewangelia według św. Mateusza*, Lublin, 1995, s. 116.

²⁵ Por. W.D. D a v i e s, D.C. A l l i s o n, *Matthew*, vol. 3, ICC, s. 39; J. G n i l k a, *Das Matthäusevangelium 14, 1-28, 20*, HTKNT, s. 169.

²⁶ Fraza ἀποκριθεὶς εἶπεν tworzy pleonastyczną formę z imiesłowem. W ewangeliach synoptycznych pierwszy czasownik występuje w participium (ἀποκριθεὶς) (A. P a c i o r e k, *Elementy*, s. 114).

²⁷ D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 563.

²⁸ Nie ma jednego spójnego rozwiązania, które w sposób pełny tłumaczyłoby zjawisko synoptyczne. Teoria dwóch źródeł jest jedną z lepiej opracowanych hipotez, która podaje rozwiązanie kwestii synoptycznej (A. P a c i o r e k, *Q – Ewangelia Galilejska*, (TNKUL) Lublin: TNKUL 2001, s. 31). Jednym z alternatywnych rozwiązań jest złożona teoria M.-É. Boismarda, która do procesu redakcyjnego wprowadza źródła przedsynoptyczne (pierwotne ewangelie ABC oraz dokument Q) na pierwszym poziomie oraz trzy proto-ewangelie, które są pismami na poziomie pośrednim (por. M. B e d n a r z, *M.-E. Boismarda. Próba wyjaśnienia kwestii synoptycznej*, TST 11 (1992), s. 71-98).

30²⁹). Tekst Q 22,28-30 dotyczący sądu nad dwunastoma pokoleniami umieszczony w „Mowie eschatologicznej” (w ramach struktury tego źródła) został wykorzystany przez Mateusza. Przyjmuje się, że logion Q 22,28-30 stanowi zakończenie dokumentu Q, który uległ pewnym modyfikacjom edytorskim u Mt i Łk. Pochodzenie sentencji o Synu Człowieczym oraz użycie terminu παλιγγενεσία należy do warsztatu Mateusza.³⁰ Łukasz w swojej wersji (22,28-30) nie posługuje się określeniem παλιγγενεσία a za najbliższą paralelę można próbować przyjąć frazę „w królestwie moim” (22,30). Zgodność Mateusza z tekstem Łk 22,28-30 dotyczy tylko drugiej części, która mówi o obietnicy zasiadania na tronach. Prawdopodobnie liczba dwunastu tronów należy do redakcji Mateusza.³¹ Nie ma jednoznacznej opinii, która wersja wierniej odzwierciedla tekst Q. Większość egzegetów przypisuje pierwszeństwo w tym miejscu Łukaszowi, natomiast użycie przez Mateusza παλιγγενεσία tłumaczy zabiegiem zrównoważenia braku frazy „w czasie przyszłym” (Mk 10,30) w w. 29, który jest oparty na tekście Marka.³² U. Luz przypisuje pochodzenie terminu παλιγγενεσία tradycji, gdyż uważa, że Mateusz posłużyłby się daleko mniej grecką konstrukcją, jak np.: „ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι” (por. Mt 12,32) lub ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος (Mt 13,40) w celu wyrażenia zamierzonej idei.³³

Mateusz przy tworzeniu w. 29 dokonuje zmian redakcyjnych w sentencji Mk 10,29 οὐδεὶς (nikt) polegających na budowie pozytywnego stwierdzenia πᾶς ὅστις (każdy, kto). Również upraszcza fragment ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου (z powodu mnie i z powodu Ewangelii Mk 10,30) do postaci ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου (dla mego imienia Mt 19,29). Następną modyfikacją Mateusza jest ominięcie frazy νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ (teraz w tym czasie) oraz listy, która jest przedstawiona dwukrotnie w wersji Mk 10,30. Redakcja Mateusza nie uwzględnia również kontrastującej z poprzednią wypowiedzią sentencji ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ (w czasie przyszłym Mk 10,30). Ważnym spostrzeżeniem jest fakt, że Mateusz unika pomieszania obecnego i przyszłego błogosławieństwa, które zawiera tekst Marka. D.A. Hagner jest zdania, że Mateusz przejmuje od Marka dużo materiału

²⁹ Różnice, które obserwujemy w tekstach Mt 19,28 oraz Łk 22,28-30 dotyczą początków tych fragmentów, natomiast ich zgodność można dostrzec w zakończeniach (U. L u z, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 18-25)*, EKK I/3, Zürich 1997, s. 121).

³⁰ A. P a c i o r e k, *Q – Ewangelia Galilejska*, s. 70, 358-359. J. G n i l k a utrzymuje Mateuszową redakcję terminu παλιγγενεσία (*Das Matthäusevangelium 14, 1-28, 20*, HTKNT, s. 170). Podobnie W.D. D a v i e s, D.C. A l l i s o n (*Matthew*, vol. 3, ICC, s. 55); J. V e r h e y d e n argumentuje ten pogląd obecnością w Ewangelii Mateusza słownictwa, które swoimi korzeniami sięga hellenistycznej tradycji (np. παρουσία Mt 24,27; συντελεία τοῦ αἰῶνος Mt 13, 49) (*Dokumenta Q. The reconstruction of Q 22, 28-30*, ETL 76 (2000), s. 422-423).

³¹ J. G n i l k a, *Das Matthäusevangelium 14, 1-28, 20*, HTKNT, s. 170.

³² D.C. S i m, *The Meaning of παλιγγενεσία*, s. 3.

³³ U. L u z, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 18-25)*, EKK I/3, s. 121.

słowo po słowie, ale redaguje go dokonując zmian i poprawek zgodnie z własną perspektywą teologiczną.³⁴

Aforyzmy o zamianie miejsc między pierwszymi a ostatnimi (Mt 19,30) są charakterystyczne dla bliskowschodniej literatury mądrościowej oraz pojawiają się w Starym Testamencie (por. 1 Sm 2,4-5). Jak już było wspomniane zostały one przejęte przez judaistyczną apokaliptykę; posługiwał się nimi w nauczaniu Jezus. Motywy te posłużyły wczesnym gminom chrześcijańskim do pełniejszego przedstawienia eschatologicznej rzeczywistości.³⁵

II. ANALIZA EGZEGETYCZNA

Analizowany passus Mt 19,28 rozpoczyna się frazą $\acute{\omicron} \delta\grave{\epsilon}$ $\text{Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς}$ (Jezus zaś powiedział im), która pozwala zaobserwować pewne analogie z tekstem Mt 19,23a; 26a. Początek wersetu Mt 19,28 zawiera zaimek $\alphaὐτοῖς$, który wskazuje wprost, że Jezus zwraca się do wszystkich wybranych uczniów.³⁶ Ton wypowiedzi Jezusa jest podniosły, co podkreśla sformułowanie: „zaprawdę mówię wam, że...”, które ma charakter emfaticzny (por. Mt 5,18). Podobną funkcję pełni wznowienie zaimka $\acute{\upsilon}\mu\iota\nu$ ($\kappa\alpha\iota \acute{\upsilon}\mu\epsilon\iota\varsigma$) względem mocno zaakcentowanej wypowiedzi w w. 27 ($\acute{\iota}\delta\omicron\upsilon \acute{\eta}\mu\epsilon\iota\varsigma$).³⁷

Centrum analizy stanowi termin $\acute{\eta}$ παλιγγενεσία . W tekście Mateusza tworzy konstrukcję dativus temporis³⁸ poprzedzoną przyimkiem $\acute{\epsilon}\nu$, która ma postać $\acute{\epsilon}\nu \tau\grave{\eta} \text{παλιγγενεσία}$. Na płaszczyźnie morfologicznej słowo to jest rzeczownikiem rodzaju żeńskiego, które składa się z adverbium $\acute{\pi}\acute{\alpha}\lambda\iota\nu$ (z powrotem, na powrót; znowu, ponownie) natomiast druga część wskazuje na związek znaczeniowy z rzeczownikiem $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ (ród) oraz czasownikiem $\gamma\acute{\iota}\nu\omicron\mu\alpha\iota$ (stawać się, rodzić się).³⁹ Literalnie można je tłumaczyć jako ponowne narodzenie lub odrodzenie.⁴⁰ Termin ten jest hapax legomenon⁴¹ w zbiorze

³⁴ D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 564.

³⁵ W.D. D a v i e s, D.C. A l l i s o n, *Matthew*, vol. 3, ICC, s. 60.

³⁶ W.D. D a v i e s, D.C. A l l i s o n, *Matthew*, vol. 3, ICC, s. 54.

³⁷ Użycie zaimka dla pierwszej lub drugiej osoby w mianowniku jest rzadkie, chyba że wypowiedź ma charakter emfaticzny (W.W. G o o d w i n, *A Greek grammar*, Londyn 1974, s. 197, 213).

³⁸ Przyimek $\acute{\epsilon}\nu$ często podkreśla konstrukcję dativus temporis, która może wyrażać czynność punktualną lub aspekt trwania danej sytuacji (J.H. M o u l t o n, H. T u r n e r, *A Grammar*, s. 262; D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 565).

³⁹ R. P o p o w s k i, WSGPNT, s. 106, 108, 457. M. Z e r w i c k, M. G r o s v e n o r przedstawia jego strukturę παλιγγενεσία i przekłada jako „odrodzenie, regeneracja” (*A Grammatical analysis of the Greek New Testament*, Unabridged, 5th, revised edition, Roma 1996, s. 63).

⁴⁰ R. P o p o w s k i, WSGPNT, s. 457. Terminem παλιγγενεσία w tekście Mt 19,28 ma wiele różnych przekładów, które bazują na źródłach jego pochodzenia, analizie występującego kontekstu. Np. „at the renewal of all things” (*The Holy Bible. New Revised Standard Version*, Catholic Edition, Oxford – New York 1999); „in the age of the renewing of the world” (D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 563); „in the re-creation” (D.C. S i m, *The Meaning of παλιγγενεσία*, s. 3); „bei der Wiedergeburt” (J. G n i l k a, *Das Matthäusevan-*

Ewangelii Mateusza, a w całym Nowym Testamencie występuje jeszcze jeden raz w Liście do Tytusa (3,5).

Pole semantyczne tego terminu jest obszerne. Filozofia stoicka używała pojęcia παλιγγενεσία opisując zjawisko odradzania się kosmosu, który podlegał cyklicznej destrukcji spowodowanej globalnym pożarem świata.⁴² Samo słowo pojawia się w judaizmie hellenistycznym po raz pierwszy w pismach Filona z Aleksandrii, kiedy opisuje odnowienie ziemi po kataklizmie, jakim była powódź (*O życiu Mojżesza* 2, 65). Używa również tego terminu na oznaczenie wskrzeszenia ze śmierci na końcu czasów (*O potomstwie Kaina* 124, *O cherubach i mieczu ognistym* 114, *Poselstwo do Gajusza* 325).⁴³ Józef Flawiusz posługuje się tym określeniem by przedstawić odrodzenie narodu żydowskiego po powrocie z wygnania (*Antiquitates Judaicae* 11,66). W Liście do Tytusa (3,5) παλιγγενεσία jest odniesiona do chrztu (obmycia odradzającego i odnawiającego), który ma wymiar personalny.⁴⁴ Powszechnie przyjmuje się, że nie istnieje wprost odpowiednik tego terminu w języku hebrajskim ani aramejskim.⁴⁵

Zaprezentowane spektrum znaczeniowe pojęcia παλιγγενεσία pozwala na zaobserwowanie pewnych odniesień do rzeczywistości eschatologicznej. Przekonanie to umacnia bezpośredni kontekst zapowiadający objęcie „swojego tronu chwały” przez Syna Człowieczego. Tekst ten wskazuje na wydarzenia związane z paruzją, kiedy to Jezus powróci w chwale (por. Mt 16,27; 24,30), by dokonać ostatecznego sądu.⁴⁶ Jedną z interpretacji łączy określenie παλιγγενεσία z „nowym wiekiem” rozumie je dosłownie, jako odnowienie lub odtworzenie (ponowne stworzenie) świata, które nastąpi po zniszczeniu doczesnego porządku. Zgodnie z tą koncepcją idea wyrażona przez analizowany termin ma nawiązywać do judaistycznej apokaliptyki.⁴⁷ Środowisko Starego Testamentu zawiera myśl o „nowym niebie i nowej ziemi” (Iz 65,17; 66, 22), która była znacząco

gelium 14, 1-28, 20, HTKNT, s. 171); „W nowym istnieniu” (*Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. W przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami komentarzami*, M. W o l n i e w i c z, M. P e t e r (red.), t. 3, *Nowy Testament*, Poznań³ 1994, s. 63).

⁴¹ *Słownik terminów literackich*, J. S ł a w i ń s k i (red.), (Vademecum Polonisty) Wrocław 2000³, s. 191.

⁴² Por. D.C. S i m, *The Meaning of παλιγγενεσία*, s. 4. U starożytnych pisarzy odnajdujemy kontekst osobowy użycia terminu παλιγγενεσία, który dotyczy rozpoczęcia nowego życia po śmierci lub przywrócenia do dawnej godności po wygnaniu (C i c e r o n, *Epistulae ad Atticum* 6, 6, 4) oraz związek z reinkarnacją (Plutarchus) (Z. A b r a m o w i c z ó w n a, *Słownik grecko-polski*, t. 3, Warszawa 1962, s. 370).

⁴³ H. G. L i d d e l l, R. S c o t t wskazują w tym kontekście na temat odnowienia ludzi oraz początku nowego życia (*A Greek-English Lexikon*, Oxford 1958, s. 1291). J.D.M. D e r r e t t jest zdania, że παλιγγενεσία oznacza wprost wskrzeszenie (zmartwychwstanie) (*PALINGENESIA (Mt 19, 28)*, JSNT 20 (1984), s. 51-58).

⁴⁴ Por. J 3,3; 1 Pt 1,3; 2 Kor 5,17 (D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 565).

⁴⁵ F.W. B u r n e t t, *Παλιγγενεσία in Matt. 19, 28. A Window on the Matthean community?*, JSNT 17 (1983), s. 60; U. L u z, *Das Evangelium nach Matthäus* (Mt 18-25), EKK I/3, s. 129.

⁴⁶ D.C. S i m, *The Meaning of παλιγγενεσία*, s. 4.

⁴⁷ Zob. J. G n i l k a, *Das Matthäusevangelium* 14, 1-28, 20, HTKNT, s. 172.

obecna nie tylko w kręgach żydowskich, lecz także we wspólnocie chrześcijańskiej czasów Mateusza.⁴⁸ Również literatura międzytestamentalna kreśli obraz oczekiwań eschatologicznych, które należały do nurtu apokaliptyki żydowskiej. Poszczególne księgi apokryficzne bazując na przesłankach biblijnych przedstawiają obrazy pewnych przemian kosmicznych, często uszczegóławiając je.⁴⁹ Trzecia część Księgi Henocha etiopskiej (Księga Astronomiczna) zapowiada we wstępie nastanie nowego stworzenia.⁵⁰

F.W. Burnett jest zdania, że temporalny aspekt frazy ἐν τῇ παλιγγενεῖσῃ odniesiony do czasowego ὅταν każe nam widzieć w analizowanym terminie synonim wyrażenia ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ (w czasie przyszłym Mk 10,30).⁵¹ D.C. Sim nie zgadza się z poglądem, że termin παλιγγενεσία został użyty jako synonim „wieku, który ma przyjść” (Mk 10,30)⁵² z powodu pominięcia go przez Mateusza przy korzystaniu z wersji Marka. Znaczenie tego pojęcia wiąże z całkowitą rekonstrukcją kosmosu, która będzie towarzyszyć przyjsciu nowego wieku. Pomimo, że Mateusz zapożyczył to słowo z kręgów stoickich to jednak nie przyjął idei wcześniejszej destrukcji całego świata. Ewangelia Mateusza dwukrotnie nawiązuje do końca obecnej rzeczywistości mówiąc o „przemienieniu nieba i ziemi” (Mt 5,18; 24,35).⁵³ Tekst Mt 5,18, pochodzi z Q (por. Łk 16,17) natomiast Mt 24,35 adaptuje materiał Mk 13,31. Wykorzystanie tych dwóch źródeł przez Mateusza wskazuje na obecność idei końca kosmicznego porządku zarówno w judaistycznej jak i chrześcijańskiej apokaliptyce, która mówi, że „obecny wiek będzie świadkiem zniszczenia niedoskonałego kosmosu, który teraz istnieje. W jego miejsce Bóg stworzy wieczne i doskonałe niebo i ziemię; nowe stworzenie”.⁵⁴ A. Jankowski nazywa teksty Mt 19,28 oraz Łk 22,29-30 „logionem o dwunastu tronach” uważając je jako przykład „kontrowersyjnej zapowiedzi paruzji”.⁵⁵ Jest zdania, że obydwa teksty różnią się tylko wprowadzeniem i kontekstem. Mateusz dokonuje podobnego wprowadzenia jak do opisu sądu ostatecznego (por. Mt 25,31), natomiast obiecaną Apostołom nagrodę umieszcza w kontekście paruzji, gdy już nastąpi παλιγγενεσία czyli „prze-

⁴⁸ D.C. Sim, *The Meaning of παλιγγενεσία*, s. 5.

⁴⁹ A. Jankowski, *Eschatologia biblijna Nowego Testamentu*, Kraków 1987, s. 124.

⁵⁰ R. Rubinkiewicz, *Księga Henocha etiopska w: Apokryfy Starego Testamentu*, R. Rubinkiewicz (red.), Warszawa 2000, s. 167. Por. HenEt 72,1.

⁵¹ F.W. Burnett, *Παλιγγενεσία*, s. 65.

⁵² Można zaobserwować pewną zgodność z użyciem terminu παλιγγενεσία w Mt 19,28 z pismami Filona z Aleksandrii czy Józefa Flawiusza. Również przekonania judaistyczne dotyczące wskrzeszenia umarłych oraz odnowienia świata zawierają się w tym słowie. Jednak miejsca paralelne (Mk 10,30; Łk 18,30; 22,30) posługują się innymi pojęciami, co może sugerować, że w Mt 19,28 obecne jest stoickie rozumienie terminu παλιγγενεσία, które wykraczałoby poza eschatologię judaistyczną. *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Erster Band: A-Γ, G. Kittel (hrsg.), Stuttgart 1949, s. 687.

⁵³ J. Verheyden wskazuje na Mt 5,18 oraz 24,35 jako teksty, które przytacza się w związku z tematyką „odnowienia świata” (*Dokumenta Q*, s. 422).

⁵⁴ D.C. Sim, *The Meaning of παλιγγενεσία*, s. 11-12.

⁵⁵ A. Jankowski, *Eschatologia*, s. 40.

miana kosmosu”.⁵⁶ S. Zedda widzi w Mt 19,28 aspekt „odnowienia świata”, które zapoczątkuje „nowy eon”. Przywrócenie pierwotnego porządku spowodowane destrukcyjnym działaniem grzechu porównuje z rzeczywistością ἀποκαταστάσεως πάντων (Dz 3,21).⁵⁷ To uniwersalne przywrócenie dzieł Bożych wprowadzi nowy wymiar, zgodny z odwiecznym planem Boga względem całego stworzenia.⁵⁸

J. Verheyden podejmując próbę rekonstrukcji Q 22,28-30 analizuje pochodzenie i możliwe interpretacje pojęcia παλιγγενεσία. Wychodzi od wskazania (z pewną rezerwą) na obecność dwóch elementów: zmartwychwstania oraz „odnowienie świata” (używał ich Filon z Aleksandrii) w polu znaczeniowym tego terminu w tekście Mt 19,28. Jednocześnie zwraca uwagę na fakt, że Mateusz nie opisuje tej rzeczywistości posługując się tymi pojęciami, które spotykamy u Pawła (1 Kor 15,51-52), w Liście do Hebrajczyków (1,10-12) czy Apokalipsie (21,1-5). Najważniejsze są według niego wnioski dostarczone przez porównanie aparatu pojęciowego fragmentów Mt 19,16-17; 19,23-24 opisujących nagrodę, jakiej mogą spodziewać się sprawiedliwi. Teksty te używają następujących pojęć ἔχω (otrzymać w. 16) lub εἰσερχομαι (wejść w. 17) opisując wejście do życia wiecznego oraz εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν (w. 23) mówiąc o osiągnięciu królestwa niebieskiego. Mateusz uważa te określenia jako synonimiczne, podobnie jak κληρονόμῳ (odziedziczyć) królestwo lub życie wieczne (por. Mt 25,34 z 19,29). Tutaj J. Verheyden twierdzi, że παλιγγενεσία może pełnić funkcje synonimu opisującego „wejście do życia wiecznego”, który jest tożsamy z „wejściem do królestwa”, czyli otrzymania nowej własności, jaką jest „nowe życie”.⁵⁹

Analizowane pojęcie παλιγγενεσία występuje jeszcze jeden raz w Tt 3,5 w kontekście chrztu. Można w nim widzieć „obmycie odradzające”, które jest przygotowaniem oraz inicjuje odrodzenie uniwersalne (Mt 19,28).⁶⁰ D. A. Hagner zauważa możliwość odczytania Mt 19,28, jako określenia poprzedzającej wypowiedzi (Mt 19,27). Proponuje wersję: „ci, którzy idą (naśladują mnie) za mną, przy swoim (osobistym) odrodzeniu”, widząc w niej frazę przypominającą bardziej pisma Jana czy Pawła niż typowe apokaliptyczne wypowiedzi Mateusza.⁶¹ U. Luz jest zdania, że w analizowanym kontekście greckie pochodzenie παλιγγενεσία nie wskazuje na aspekt indywidualnego odrodzenia. Uważa, że najbliższe możliwe znaczenia dotyczą odnowienia dwunastu pokoleń Izraela na końcu świata, wskrzeszenia zmarłych lub nowego stworzenia kosmosu.⁶²

⁵⁶ Tamże, s. 41.

⁵⁷ S. Z e d d a, *L'escatologia biblia*, vol. I: Antico Testamento e Vangeli Sinottici, Paideia – Brescia 1972, s. 225-226.

⁵⁸ A. J a n k o w s k i, *Eschatologia*, s. 127.

⁵⁹ J. V e r h e y d e n, *Dokumenta Q*, s. 422-423.

⁶⁰ S. Z e d d a, *L'escatologia biblia*, vol. I, s. 226.

⁶¹ D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 565.

⁶² U. L u z, *Das evangelium nach Matthäus (Mt 18-25)*, EKK I/3, s. 129.

Istotne informacje dla interpretacji terminu *παλιγγενεσία* dostarcza nam wypowiedź: „kiedy Syn Człowieczy zasiądzie na tronie swojej chwały” Fraza ta wykazuje zależność od wizji z Księgi Daniela (7,9-27).⁶³ Obraz ten kieruje uwagę na scenę przyszłego apokaliptycznego sądu (por. Mt 25,31).⁶⁴ Określenie „Syn Człowieczy” pojawia się 84 razy w Nowym Testamencie. Najczęściej występuje w Ewangeliach Synoptycznych (69 razy), gdzie tylko Jezus w ten sposób mówi o sobie.⁶⁵ Grecki termin *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* jest dokładnym przekładem hebrajskiego „ben ‘adam” lub aramejskiego „bar ‘ēnāš” („bar ‘oenāš”). Pojęcie to oznaczało istotę ludzką (człowieka).⁶⁶ W Starym Testamencie Bóg zwraca się do proroka Ezechiela posługując się wyrażeniem „syn człowieczy”, które ukazywało dystans między majestatem Boga, a ludzką naturą. Literatura apokaliptyczna przynosi nowe znaczenie terminu „Syn Człowieczy” Obserwujemy to w Księdze Daniela (Dn 7,9-14), gdzie prorok określa tym terminem niebiańską postać (jakby Syn Człowieczy w. 13). Perspektywa apokaliptyczna każe nam odnosić tę wypowiedź do ludu Bożego, który dziedziczy zbawcze obietnice Boże lub do Mesjasza. W tym ostatnim sensie osoba „Syna Człowieczego” jest przedstawiana w przedchrześcijańskich apokryfach.

Tradycja Synoptyczna pozwala na wyodrębnienie trzech charakterystycznych zbiorów tekstów.⁶⁷ Pierwszy przedstawia postać „Syna Człowieczego” w kontekście ziemskiej działalności Jezusa: odpuszcza grzechy (Mk 2,10), zostaje nazwany Panem szabatu (Mk 2,28), On jest tym, który rzuca słowo na głębię ludzkiego serca (Mt 13,37). Jezus jest zatem kimś więcej niż ziemskim Mesjaszem, a Jego godność ujawnia się już w czasie ziemskiej aktywności. Drugi zbiór zawiera wypowiedzi łączące określenie „Syn Człowieczy” z tekstami o cierpieniu i śmierci (Mk 8,31; 9,12.31; 10,33.45; 14,21.41) oraz zmartwychwstaniu (Mt 17,22-23). Eschatologiczna misja „Syna Człowieczego”, która stanowi ostatni zbiór, wskazuje na wielki majestat i chwałę tej postaci. Gdy „Syn Człowieczy” przybędzie i zasiądzie na swoim tronie, dokona sądu nad światem (Mt 25,31-46). Określenie „Syn Człowieczy” świadczy o godności Jezusa, jako Tego, który ustanowi królestwo Boże oraz przeprowadzi sąd.⁶⁸

Również fraza: „sądząc dwanaście pokoleń Izraela” rzuca dodatkowe światło na interpretację analizowanego pojęcia. Passus Mt 19,28 przekazuje obietnice, według której dwunastu Apostołów razem z Synem Człowieczym zasiądzie na tronach, aby sędzić Izraela. Brakuje tutaj szczegółów dotyczących tego sądu. Kiedy Mateusz opisuje sąd w 25,31 nie nawiązuje do treści

⁶³ W.D. Davies, D.C. Allison, *Matthew*, vol. 3, ICC, s. 54.

⁶⁴ B.T. Viviano, *Ewangelia według świętego Mateusza*, KKB, s. 663.

⁶⁵ W. Bauer, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, (GDW) Berlin – New York 1988, s. 1665.

⁶⁶ L. Palacios, *Grammatica Aramaico-Biblica*, Roma 1959, s. 114.

⁶⁷ M. Bednarz, *Ewangelia Synoptyczne*, Tarnów 1992, s. 132-133.

⁶⁸ A. Paciorek, *Ewangelia Synoptyczne. III. Ewangelia według świętego Marka*, (ACADEMICA 57), Tarnów 2002, s. 93-98.

19,28. Nie wspomina o dwunastu Apostołach, ale o „najmniejszych braciach”, którzy odgrywają ważną rolę w czasie sądu przeprowadzanego przez Syna Człowieczego. Sąd odbędzie się nie nad dwunastoma pokoleniami Izraela, lecz będzie dotyczył wszystkich narodów (Mt 25,32). Możliwe, że starsze warstwy tradycji wyrażały przekonanie o charakterze polemicznym, że tylko Izrael, a nie poganie będą sądzeni przez Dwunastu. Zatem wypowiedź dotycząca sądu sprawowanego przez Apostołów ma charakter obietnicy, która mówi, że wyrzekając się wszystkiego, ci, którzy naśladują Jezusa dostąpią niewspółmiernie większego wyniesienia w łączności z Chrystusem.⁶⁹ Spotyka się opinie bazujące na analizie gramatycznej terminu κρίνοντες (κρίνω).⁷⁰ Forma tego czasownika może wskazywać na czynność o charakterze trwałym⁷¹ Skoro „sądzący” potrzebują dłuższego okresu dla sprawowania władzy to παλιγγενεσία może go wyrażać. Nie chodzi więc o punktualne wydarzenie, lecz pewien rozciągnięty okres rządów (wieczność), co sugeruje rzeczywistość „nowego wieku”⁷² Sprawowanie rządów przez Dwunastu nad dwunastoma pokoleniami Izraela w swoim symbolicznym znaczeniu przywołuje na myśl odnowę eschatologicznego Izraela.⁷³ Uczniowie Jezusa w królestwie Syna Człowieczego będą sprawować władzę nad nowym ludem Izraela.⁷⁴

III. IMPLIKACJE TEOLOGICZNE

Przeprowadzone studium ukazuje zróżnicowane funkcjonowanie terminu παλιγγενεσία. Jego etymologia związana jest z grecką kulturą antyczną. Przy pomocy tego pojęcia opisywano pewne aspekty rzeczywistości kosmologicznej lub antropologicznej. Filozofia stoicka posługiwała się tym terminem w przedstawianiu odradzającego się świata po globalnym pożarze. Pomimo braku odpowiednika tego słowa w języku tak hebrajskim jak i aramejskim, obecność wyrażanej przez niego idei jest zauważalna w judaistycznej apokaliptyce. Zarówno Stary Testament wspomina o rzeczywistości „nowego nieba i nowej ziemi” oraz literatura intertestamentalna, która wprowadza wiele szczegółów opisujących kosmiczne przemiany. Określenie παλιγγενεσία znalazło się w Nowym Testamencie za pośrednictwem judaizmu hellenistycznego. Filon z Aleksandrii przy pomocy tego terminu przedstawia odnowienie ziemi po kataklizmie oraz wskrzeszenie umarłych na

⁶⁹ U. L u z, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 18-25)*, EKK I/3, s. 129-130.

⁷⁰ W naszym kontekście chodzi o czynność ludzi, którzy z mandatu Bożego wymierzają sprawiedliwość, sądzą (R. P o p o w s k i, WSGPNT, s. 348-349).

⁷¹ Hebrajskie šāpat oznacza czynność sądenia lub sprawowania władzy, która może dotyczyć pewnego okresu (por. Sdz 16,31) (*The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon* (BDB), F. Brown, S.R. Driver, Ch.A. Briggs (ed.), Peabody 2001, s. 1047).

⁷² W.D. D a v i e s, D.C. A l l i s o n, *Matthew*, vol. 3, ICC, s. 55-57.

⁷³ D.A. H a g n e r, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 565.

⁷⁴ J. H o m e r s k i, *Ewangelia według świętego Mateusza. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań – Warszawa 1979, s. 277.

końcu czasów, natomiast Józef Flawiusz ukazuje odrodzenie narodu żydowskiego powracającego z niewoli. Również w czasach Mateusza termin *παλιγγενεσία* funkcjonował w różnych znaczeniach. Opinie egzegetów na temat możliwości interpretacyjnych tego pojęcia w tekście Mt 19,28 są zróżnicowane. Nie wiadomo, który odcień znaczeniowy został użyty przez Mateusza. Wzmianka o Synu Człowieczym (Mt 19,28) wskazuje na obecność analizowanego terminu we wspólnocie Mateusza za pośrednictwem języka judaistycznej apokalipsy.⁷⁵ Uчени przyznają, że to pojęcie jest związane z rzeczywistością eschatologiczną.

Część egzegetów utrzymuje swoje opinie w nurcie interpretacji o charakterze kosmologicznym. Termin *παλιγγενεσία* odniesiony do momentu paruzji Syna Człowieczego oraz powszechnego zmartwychwstania wskazuje na zupełnie nowe dzieło stwórcze świata⁷⁶, kiedy „...Potężny odnowi swoje stworzenie”⁷⁷ D.C. Sim swoją tezę o „uniwersalnym powtórny stworzeniu (re-creation) kosmosu” opiera na silnym związku Mt 19,28 z dwoma tekstami mówiącymi o „przeminięciu nieba i ziemi” (Mt 5,18; 24,35). Wskazuje również na obecność tej idei w judaistycznej oraz chrześcijańskiej apokalipsie. Przedstawiona argumentacja dowodzi zapożyczenia idei odnowienia wszechświata ze źródeł stoickich, jednak z odrzuceniem obrazu wcześniejszej destrukcji.⁷⁸ Po przeminięciu niedoskonałego, obecnego porządku nastąpi odrodzenie całego kosmosu. F.W. Burnett widzi w Mt 19,28 połączenie elementu odnowienia świata z zapowiedzią życia w nim. W opinii tego autora kontekst użycia *παλιγγενεσία* (uważa, że jest to synonim „czasu przyszłego” por. Mk 10,30) wskazuje, że „nowy eon” zapoczątkowany zmartwychwstaniem i intronizacją Jezusa (por. Mt 28,18) zostanie zainicjowany wydarzeniem paruzji. Odniesienie do powtórnego przyjścia Chrystusa odczytuje w samej strukturze tekstu Mt 19,28, gdzie jest mowa o „Synu Człowieczym zasiadającym na swym tronie chwały” Ten „nowy wiek” przyniesie ze sobą sąd oraz dziedzictwo życia wiecznego dla wszystkich, którzy poszli za Jezusem. Zwraca także uwagę na teologiczną funkcję tego logionu, który miał dać pewne wskazania dla wspólnoty, gdzie obserwowano tendencje do wynoszenia się jednych uczniów nad drugich (por. 1 Kor 1,10-16; Mt 23,8-12). Mateusz używając terminu *παλιγγενεσία* chce powiedzieć, że właściwą per-

⁷⁵ F.W. Burnett, *Παλιγγενεσία*, s. 60. Przypuszcza się, że termin ten został przejęty ze stoicyzmu przez hellenistyczny judaizm, który stał się źródłem dla Mateusza lub jego tradycji (W.D. Davies, D.C. Allison, *Matthew*, vol. 3, ICC, s. 57).

⁷⁶ J. Gnilk a, *Das Matthäusevangelium 14, 1-28, 20*, HTKNT, s. 172.

⁷⁷ Tekst za J. W o ź n i a k w: *Apokryfy Starego Testamentu*, R. R u b i n k i e w i c z (red.), Warszawa 2000, s. 418.

⁷⁸ D.C. S i m jest zdania, że nie ma również dowodów na nawiązanie Mateusza do 2 Pt 3,12, który mówi o eschatologicznej poździe (*The Meaning of παλιγγενεσία*, s. 7-12).

spektywą wywyższenia Dwunastu (w. 28) oraz nadziei na życie wieczne (w. 29) dla wszystkich uczniów jest „nowy eon” (nowy świat).⁷⁹

Egzegeci często proponują interpretacje związane z przemianą kosmosu lub biorą pod uwagę aspekt odnowienia świata. Jednak logion Mt 19,28 nie opisuje szczegółowo przyszłego kosmologicznego stanu, natomiast może wskazywać, że termin παλιγγενεσία oznacza świat rządony przez Jezusa, w którym jest obecny odkupiony Izrael.⁸⁰ Rzeczywistość, w której Chrystus sprawuje władzę zasiadając na swoim tronie jest Jego Królestwem. Możliwe jest w tym kontekście przyjęcie znaczenia terminu παλιγγενεσία takiego samego jak w zwrocie „w królestwie”⁸¹

Druga grupa interpretacji bierze pod uwagę aspekt temporalny analizowanego określenia oraz pewne implikacje o charakterze lingwistycznym. Na pierwszy plan wysuwa się rozumienie określenia παλιγγενεσία jako synonimu „czasu przyszłego” (por. Mk 10,30). Interesującą propozycję przedstawia J. Verheyden, który porównuje aparat pojęciowy, jakim posługuje się Mateusz mówiąc o obietnicy nagrody przeznaczonej dla sprawiedliwych (Mt 19,16-17; 19,23-24). Dokonuje zestawienia terminów „otrzymać” lub „wejść do życia wiecznego z wejściem do królestwa niebieskiego” oraz paralelnie określeń „odziedziczyć królestwo lub życie wieczne” (por. Mt 25,34 z 19,29). Dochodzi do wniosku, że również παλιγγενεσία może pełnić funkcję synonimu opisującego „wejście do życia wiecznego”, które jest tym samym co „wejście do królestwa”. Jedynie D.A. Hagner zauważa możliwość wydobycia aspektu indywidualnego odrodzenia w kontekście wypowiedzi Mt 19,28, którą traktuje, jako komentarz do wcześniejszego wersetu 27.⁸²

Tak więc precyzyjne określenie badanego pojęcia παλιγγενεσία w tekście Mt 19,28 nastrocza pewne trudności. Można wskazać na kierunki w interpretowaniu tego terminu. Jedne z nich wyrażają sens kosmologiczny: powtórne stworzenie (nawet zupełnie nowe dzieło stwórcze), odrodzenie kosmosu, odnowienie świata. Inne widzą w tym określeniu synonim czasu przyszłego, nowego eonu, nowego świata oraz synonim wejścia do życia wiecznego lub do królestwa czy nowego życia. Ostatnia grupa łączy nasz termin z rzeczywistością, w której sprawuje władzę Chrystus i gdzie jest przygotowane miejsce dla każdego Jego ucznia, czyli Królestwa. Pełniejszy pogląd na to, czym jest παλιγγενεσία ułatwia nam dopiero próba syntezy. Zestawiając teksty paralelne do Mt 19,28 otrzymujemy: „przyszły wiek (czas)” (Mk 10,30; Łk 18,30) oraz „moje królestwo” (Łk 22,30).⁸³ Zapowie-

⁷⁹ F.W. Burnett uważa, że cała sekcja Mt 19,16-30 wskazuje na centralne zagadnienie „życia wiecznego”, którą obiecuje Jezus uczniom, natomiast w. 28 jest pewnego rodzaju wtrąceniem (Παλιγγενεσία, s. 63-65).

⁸⁰ W.D. Davies, D.C. Allison, *Matthew*, vol. 3, ICC, s. 55-57.

⁸¹ B.T. Viviano, *Ewangelia według świętego Mateusza*, KKB, s. 663. Por. rekonstrukcję Q 22,30 (Łk 22,30): ἐν τῇ [[βασιλείᾳ]] <...> καθήσεσθε ἐπὶ θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ (Paciorek, *Q – Ewangelia Galilejska*, s. 70, 358).

⁸² D.A. Hagner, *Matthew*, vol. 33B, WBC, s. 565.

⁸³ S. Zedda, *L'escatologia biblica*, vol. I, s. 225-226.

dziana przez Jezusa eschatologiczna nagroda dla tych, którzy poszli za Nim jest związana z nową rzeczywistością, którą wyraża termin παλιγγενεσία. Również wydarzenie objęcia tronu przez Syna Człowieczego wskazuje na czas realizacji tej obietnicy. W analizie egzegetycznej zostało stwierdzone, że zarówno wzmianka o Synu Człowieczym (ma swoją paralelę w Mt 25,31) oraz użycie terminu παλιγγενεσία (którego etiologia jest zdecydowanie hellenistyczna) najczęściej przypisuje się redakcji Mateusza. Na tej podstawie bardzo często uważa się, że pojęcie βασιλεία⁸⁴ mogło być pierwotnie rozumiane w tym kontekście.⁸⁵ Czasy ostateczne dla wszystkich uczniów idących drogą doskonałości są wiekiem otrzymania życia wiecznego w królestwie Chrystusa (Mt 19,29).⁸⁶ Wyłaniający się z analizowanego terminu – παλιγγενεσία – pewien obraz odnowienia kosmosu można rozumieć jako określenie nadchodzącej pełni Królestwa Bożego.

THE MEANING OF THE TERM ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ IN MT 19, 28

S u m m a r y

The present paper deals with the question of the meaning of the term *palingenesia* (παλιγγενεσία) in Mt 19, 28. This notion, which occurs only once in Matthew's Gospel (the only other New Testament occurrence of this word is in Tt 3, 5) has wide semantic range, which leads to dispute over the correct interpretation of *palingenesia* in Mt 19, 28.

This study consists of three parts. At the beginning of the article the structure of pericope, where the verse Mt 19, 28 is, and its origin have been outlined. The second part contains the exegesis of essential issues in their context which throw additional light on the correct understanding of this term. Etymology of *palingenesia* focuses our attention on the ancient Greek civilization. Some aspects of anthropological and cosmological reality have been described by means of this word. Scholars admit that this term has eschatological import, but there is no agreement on its precise meaning in Matthaean passage 19, 28. The third part of this paper presents some theological conclusions which imply respective interpretative conceptions.

This study leads us to the conclusion that an attempt to make a synthesis of the cosmological dimension and the observed occurrences of the linguistic patterns, allows us to obtain a better view of the meaning of the word *palingenesia*. The emerging view from the analysed term – *palingenesia* – creates an idea of the renewal of cosmos that can be understood as a definition of the coming fulfillment of God's kingdom.

⁸⁴ Królestwo Boże jest centralnym tematem teologicznym we wszystkich Ewangeliach Synoptycznych. U Mateusza występuje 51 razy i łączy się ściśle z tematyką ludu Bożego i Kościoła (J. K u d a s i e w i c z, *Ewangelie Synoptyczne*, w: *Wstęp do Nowego Testamentu*, R. R u b i n k i e w i c z (red.), Poznań 1996, s. 184).

⁸⁵ J. G n i l k a uważa, że przyjmując taką interpretację można wtedy rozumieć termin κρίνειν, jako panowanie (władanie, rządzenie) i konsekwentnie proponuje przekład analizowanego wersetu, którego sens jest taki: „wy będziecie w królestwie na tronach panować” (por. fragment rekonstrukcji Q 22,30 (Łk 22,30): ἐν τῇ [[βασιλείᾳ]] <...> καθήσεσθε ἐπὶ θρόνων κρίνοντες: P a c i o r e k, *Q – Ewangelia Galilejska*, s. 70, 358). Przedstawia również inne rozwiązanie wiążąc zasiadanie na tronach i sąd nad dwunastoma pokoleniami Izraela z wydarzeniem przyjścia Syna Człowieczego (*Das Matthäusevangelium 14, 1-28, 20*, HTKNT, s. 170).

⁸⁶ J. K u d a s i e w i c z, *Ewangelie Synoptyczne*, s. 187.